

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

De Iustitia Et Iure ceterisq[ue] Virtutibus Cardinalibus

Lessius, Leonardus

Antverpiæ, 1632

Capvt II. De partibus Prudentiæ, & vitiis oppositis.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-72459](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-72459)

CAPVT SECVNDVM.
De partibus Prudentiæ, & Vitiis oppositis.

Habet 4. Dubitationes.

DVBITATIO PRIMA.

Quæ sint partes subiectæ Prudentiæ, id est, In quas species diuidatur.

De quo D.Tho. q. 48. et 50.

NOTANDVM est, D. Thom. q. 48. constituere triplices partes Prudentiæ; nempe subiectiuas, potentiales, & integrales. *Subiectiuas* vocat species seu inferiora, quo modo homo & brutum dicuntur partes animalis. *Potentiales* vocat virtutes quasdam adiunctas, quæ ordinantur ad aliquos secundarios actus vel materias; ita vt non habeant totam vim principalis virtutis. quo modo potentia animæ dicuntur animæ partes apud Philosophos. *Integrantes* vel quasi integrantes vocat ea, quæ necesse est concurrere ad perfectum actum virtutis. Hic quærimus de partibus subiectis, in quas tamquam in inferiora diuiditur.

Prudentia
alis Natur
nalis, alia
Supernatu
ralis.

1. Respondeo igitur, Prudentiam posse rectè diuidi primò in naturalem & supernaturalem, siue in acquisitam & infusam. *Naturalem* voco, quæ non excedit limites rationis naturalis. Hanc solam Philosophi agnouerunt. Pendet ex *Synteresi*, quæ est notitia principiorum practitorum, vt Decalogi & similium; & ex virtutibus moralibus sui ordinis: comparaturque vsu, nascitur enim ex actibus. *Supernaturalis* est, quæ limites notitiæ naturalis excedit. pendet ex fide & ex virtutibus moralibus sui ordinis. Sicut enim sunt aliquæ virtutes morales commensæ prudentiæ naturali, & tendentes ad honestum naturale, quod est consentaneum naturæ rationali quæ talis est: ita etiam videntur esse quædam virtutes morales commensæ dictamini prudentiæ infusæ, tendentes in honestum supernaturale, quod est consentaneum statui hominis supernaturali: nimirum hominis Christiani filij adoptiui Dei, &c. de quo plura 1. 2. q. 58.

Prudentia
5. species.

2. Secundò, diuiditur immediatè in prudentiam personalem seu *soliariam*, & in *gubernatricem*. *Gubernatrix* diuiditur in quatuor species; *Oeconomica*, *Ciuilem*, *Legislatricem*, & *Militarem*. Itaque in vniuersum ponuntur quinque species Prudentiæ. Ex quibus quatuor priores ponit Aristoteles 6. Ethic. c. 8. & vocat partes Prudentiæ. quintam addit D. Th. q. 50. art. 4.

Soliaria seu *personalis* est, qua quis in singulis actionibus spectat quid agere deceat, proprium intendens bonum.

Oeconomica, qua quis rectè gubernat familiam, eius bonum solum spectans.

Ciuilis seu *politica* est, qua quis rectè administrat ciuitatem, legesque seruari curat.

Legislatrix seu *nomothetica* est, qua quis idoneas leges condit.

Militaris, qua militia ritè administratur.

3. Ratio harum specierum est, quia Prudentiæ generatim acceptæ est procurare bonum hominis operationum directione: hoc autem procuratur vel directè, vel indirectè, scilicet amolendo ma-

la, quæ bonum hominis impediunt. Si indirectè, hoc fit per prudentiam militarem, qua hostes bonum publicum & priuatum perturbantes auertuntur. Si directè, vel procuratur bonum proprium, vel communitatis: si proprium, erit prudentia personalis. Si verò communitatis, tum vel familiae, vel Reipublicæ. Si familiae bonum intendatur, erit *Oeconomica*. Si Reipubl. id fiet vel ferendo leges (quod proprium est supremi Principis) & sic erit *Legislatrix*: vel curando proximè vt mandentur executioni, (quod fit per magistratus immediatos) & sic erit *Prudentia ciuilis*. Per *ciuilem* enim non intelligit Aristoteles virtutem subditorum, qua legibus parent; (vt D. Th. videtur accipere) sed magistratum, qua curant leges seruari, & totam Reipubl. gubernant, vt rectè Eustratius exponit. Nam Aristoteles ponit duas huius partes, *Consultricem* & *Judicatricem*: illa præbet in dubiis consilium, hæc exercet iudicia in tribunalibus: quorum vtrumque pertinet ad personam publicam. Adde, non esse opus peculiari prudentia in ciue vt legibus communibus pareat, sicut nec domesticis vt præceptis patrisfamilias.

Hic tamen Notandum est primò, solam *Prudentiam personalem* absolute dici Prudentiam, & hominem facere absolute & simpliciter prudentem, vt docet Aristoteles c. 8. Quia is solus absolute prudens est dicendus, qui sua præ ceteris omnibus curat, seipsum omni virtute exornans. Prudentia enim per se primò curat bonum suum, id est, sui subiecti. Ceteræ verò prudentiæ species non vocantur absolute nomine Prudentiæ; sed secundum quid, seu cum adiuncto, vt prudentia *Oeconomica*, vel *Ciuilis*, vel *Legislatrix*, vel *Militaris*: quia non spectant bonum tuum, sed alienum; vnde neque necessario postulant, neque faciunt affectum habitus rectum; sed potius affectum alienum, præsertim *Oeconomica*, *Ciuilis*, & *Legislatrix*; quia intendunt bonum communitatis; nempe vt familia vel Reipublica secundum virtutem degat. Nam *militaris* potius videtur esse ars quædam disponendi exercitum ad prælium, quam species Prudentiæ: sicut ars nautica, ars negotiandi, & similes. Vnde quidam de arte militari scripserunt. Potest tamen poni species Prudentiæ, quatenus disponit & curat vt milites fortiter & cum virtute militares functiones obeant. Hoc enim videtur propriè officium prudentiæ militaris. Vnde supponit artem militarem, eique addit rationem dirigendi milites secundum virtutem.

Notandum secundò, singulas species dictas 6 posse rursus in multas alias vel species, vel potius in partes veluti integrantes diuidi. Probabile enim Prudentiam personalem tot habere partes specie distinctas, quot sunt species Virtutum. Non enim qui prudens est in functionibus Iustitiæ, statim quasi inter-

Prudentia
personalis
est absolute
Prudentia
reliqua cum
adiuncta.

Quæ
species Prudentia
varis parti-
bus consistit
est transiens.

est prudens in functionibus Temperantiae, vel Fortitudinis: quamvis ut absolute dicatur prudens, debeat in omni materia virtutis passim occurrente prudens esse. Idem dicendum de Prudentia Ciuili, Oeconomica, Legislatrice, & Militari. Varia enim sunt genera militiae, & gubernationis ciuilis & domesticae, ratione variarum circumstantiarum, tum loci, tum personarum, tum finium adiutorum, (ut commodorum vel incommodorum) quae diuersissimam rationem agendi postulant, ut bonum exitum habeant.

7 Notandum tertio, Prudentiam personalem quodammodo completi omnes alias prudentiae species; quia potest se extendere ad omnes illarum functiones, dictando de iisdem actionibus de quibus ipsae; sed sub alia ratione. Quidquid enim ordinat vel iubet paterfamilias per prudentiam economicam, spectans bonum familiae, potest ordinare & iubere per prudentiam personalem, spectando bonum honestum suae actionis; nempe ut officio suo satisfaciat. Quatenus enim in agendo spectat ut familia recte sit disposita, dirigit suam actionem prudentia economica; ut vero intendit satisfacere suo officio, vel agere id quod decet suam personam, dirigit eam prudentia personali. Idem dicendum de Ciuili, Militari, & Legislatrice.

Itaque prudentia personalis omnino completa, qua quis in omni statu, seu officio potest se gerere ut decet, includit illas prudentias tamquam partes, superaddens illis respectum ad proprium bonum, quod est honeste agere. Neque enim Rex potest habere prudentiam suae personae necessariae, & facere omne id quod se decet, nisi norit leges viles ferre; & ita requirit prudentiam Legislatricem. Neque Magistratus officio suo satisfacit, qui non nouit Rempublicam administrare, iudicia exercere, bono ciuium consulere; & ita requirit Ciuilem. Et hoc est quod vult Aristoteles c. 3. in principio, cum ait; *Prudentiam & Ciuilem (πολιτικὴν) esse eundem habitum, sed non habere eandem rationem seu idem esse.* Prudentia enim completa includit Ciuilem & reliquas tamquam partes: refert tamen illarum materiam ad suum finem; & ita distinguitur ratione formali. vide Gyraldum in lib. 6. Ethic. q. 14. Si tamen Prudentia personalis accipiat ut dirigit hominem constitutum extra publicum officium, sic non includit illas; sed est species omnino distincta a ceteris.

DUBITATIO II.

Quaenam sint partes integrantes Prudentiae.

D. Thomas q. 49.

9 Notandum est, Partes integrantes Prudentiae posse dupliciter poni; Primum, ut partes integrantes dicantur illae, ex quibus veluti membris Prudentia tota proprie constat. Non enim Prudentia est simplex aliquis habitus, sicut neque scientia speculatiua, sed constat multis partibus instar totius heterogenei, respicientibus diuersam rationem honesti, quae est in diuersis virtutibus. Aliis enim regulis & notionibus diriguntur functiones iustitiae, aliis temperantiae, aliis fortitudinis & patientiae: quae tamen omnes necessariae sunt ad integram & absolutam Prudentiam. Dicitur autem Prudentia una virtus, sicut Theologia & Physica dicitur una scientia: nempe quia respicit unum obiectum generale, quod est vivere secundum virtu-

Prudentia non est habitus simplex.

tem; idque sub uno eodemque modo tendendi, qui est considerare singulas actiones cum omnibus circumstantiis, de quo plura 1. 2. q. 57. Verum D. Th. non loquitur hoc modo de partibus Prudentiae; quia non videtur tales ponere. Secundum, ut partes integrantes Prudentiae dicantur quaedam functiones, sine quibus non habetur perfectus usus prudentiae. Hoc modo ponit octo partes prudentiae, *memoriam, intelligentiam, docilitatem, solertiam, prouidentiam, rationem, circumspectionem, cautioem.* e quibus *solertia & docilitas* maxime iuuant ad acquirendam prudentiam. *memoria, intelligentia, prouidentia, ratio,* potissimum iuuant ad usum prudentiae in consultando & iudicando. *cautio & circumspectio* ad executionem operis; quae dicitur fieri in perio Prudentiae.

Memoriam vocat recordationem eorum quae legimus, audiimus, vidimus, aut aliter experti sumus. Ex his enim saepenumero facile colligimus quid in praesenti negotio expediat; plurimum enim valent tum exempla aliorum, tum experientia ipsa ad Prudentiam.

Intelligentiam vocat notitiam praesentium: ut enim prudenter iudices, necesse est praesentem statum rei tibi esse probe perspectum. Potest etiam hoc nomine significari notitia principiorum moralium.

Prouidentia dicitur consideratio futurorum euentuum, qui possent se qui ex opere.

Ratio dicitur promptitudo quaedam ratiocinandi, & aliud ex alio colligendi.

Docilitas accipitur pro affectu & promptitudine ad discendum.

Solertia (quam Arist. vocat ἀσχυροσύνη, & melius Latine diceretur sagacitas) est species bonae coniectationis, (quae ipsi dicitur εὐσυχία) est enim solertia, seu sagacitas, medij (id est rationis alicuius cur res sit probanda vel improbanda) inuentio tempore breuissimo, ut idem Aristoteles docet lib. 2. prior. Analyt.

Circumspectio est consideratio circumstantiarum, ne qua desit in opere.

Cautio est cura ut vitentur incommoda, quibus res est exposita, v.g. ne proximus offendatur, ne incidas in aduersam valetudinem. poterat haec sub circumspectione comprehendi.

Notandum est, non omnes hos actus a diuersis habitibus proficisci: Cautio enim, Circumspectio, Prouidentia, & Intelligentia sunt actus Prudentiae; quia intrinsece includuntur in prudenti iudicio, & executione. Memoria, Ratio, Solertia, & Docilitas tantum requiruntur ad acquirendam Prudentiam, vel ad acquisita perfectionem usum.

DUBITATIO III.

Quae sint partes potentiales Prudentiae.

D. Thomas q. 51.

12 Respondeo, Valde ingeniose a D. Th. ponit res partes potentiales Prudentiae, *Eubuliam, Synesin, & Gnomem.* Per *Eubuliam* intelligit habitum quemdam, qui praebet facultatem recte consulendi: id est, inueniendi bonum consilium in rebus ambiguis & perplexis. Per *Synesin* habitum recte iudicandi de consultatis, idque ex consideratione communium principiorum practitorum, scilicet legum naturalium & posituarum, & finium illarum, quos fines Legislator spectauit. Per *Gnomem*, habi-

Tras partes potentiales Prudentiae.

habitu rectè iudicandi ex principiis quibusdam altioribus contra tenorem verborum legis, iuxta tamen mentem Legislatoris. vide Caiet. qu. 120. a. 1. & 2. Vocat autem, has partes potenciales Prudentiæ; quia Prudentia his vitur ad suum finem, veluti membris quibusdam suis; vel vt anima vitur suis potentiis ad suum finem. Sicut enim in singulis animæ potentiis elucet vis & conditio animæ, etsi non plenè: ita in istis facultatibus, earumque functionibus elucet natura & conditio Prudentiæ, etsi non adæquatè.

13
Non distinguuntur re ipsa à Prudentia habitu.

Vtrum sint habitus distincti ab habitu Prudentiæ, dubitari potest Probabilius est non esse ab illa distinctos realiter, sed esse ipsam Prudentiam inadæquatè consideratam; nempe vt se ad hanc vel illam functionem extendit; vt probat Gyraldus lib. 6. q. 15. Probat, quia Prudentiæ proprium est inquirere media ad finem idonea: atqui hoc fit bona consultatio; ergo bona cōsultatio est actus proprius Prudentiæ. Vnde rectè Aristoteles ait 1° p. 7. lib. 6. Prudentia maxime opus esse dicimus, rectè consultara. Neque fatiscit, si dicatur, Prudentiæ proprium est benè consultare, quòd imperet illam; nam consultatio de mediis non imperatur propriè à Prudentia, sed à cognitione & amore finis. In qua cognitione finis nō tam cernitur Prudentia quàm synteresis. Cernitur autem primò in consultatione, si benè fiat: ergo bona consultatio est prima functio in qua Prudentia elucet. Quòd etiam rectè iudicare siue ex ipsis legibus, & earum finibus, quod facit *synesis*, siue ex altiori consideratione, quod facit *gnome*, sit actus Prudentiæ elicitus, patet; quia per hunc actum Prudentia imperat voluntati, eamque & potentias inferiores in executione dirigit; vt supra ostensum est.

14
Dicitur.

Dices, Aristotelem per synteresim non videri significare partem aliquam Prudentiæ, seu iudicium Prudentiæ præcedens executionem; sed perspicaciam quamdam ingenij in alio, qui de iudicio & factio prudētis acurè iudicat, vt exponit Eustratius in cap. 10. lib. 6. dicitur enim *συντοια καὶ ἐπισύνοτος*, teste Aristotele ibidē, qui altero aliquid dicēte vel faciente statim potest percipere, rectène an secus dictū factūve sit: sicut discipulus dicitur *ἐπισύνοτος* & *ἐπισύνοτος*, qui statim percipit quod magister docet. Vnde apud Græcos *ἐπισύνοτος* sæpè vsurpatur pro *μαρτυρῶν*, quod est percipere quod alius dicit.

Respondeo, verum esse, Aristotelem quidem hoc pacto synteresim ibi accipere: non tamen negat quin similis facultas in prudente requiratur circa inuenta per consultationem. Vnde rectè D. Th. posuit partem Prudentiæ. Imò ipsemet Aristoteles lib. 1. Magnor. moral. c. 35. expressè docet Synteresim esse Prudentiæ partem: quamuis interdum esse possit in eo qui non est prudens. Per *γνώσιον* idem intelligit Aristoteles, quod D. Thomas, nam lib. 6. Ethic. cap. 11. dicit Gnomem esse Rectū iudicium æqui & boni. *Æquum & bonum* (quod Græcis dicitur *τὸ δίκαιον*) est, quod cū sit contra verba legis, (etū non contra mentem Legislatoris) iudicio prudentis definitur; vel vt Arriot. lib. 5. c. 10. definit, est *correctio legis, quatenus deficit obrinuerisalem locutionem*. Eodē pertinet sententia D. Thomæ, cū ait Gnomem iudicare ex principiis extraordinariis contra verba legis. idem enim valent, corrigere legem vbi dēicit obrinuerisalem locutionem, (quod propriè ad gnomem pertinet) & iudicare ex altiori principio contra verba legis.

15
Quid Gnomis Arist.

Ratio autem cur interdum opus sit hac correctione legis, & consideratione altioris principij, quàm sit finis proximus legis, est, quia leges vniuersaliter latae sunt, vt legislator finem proximum, quem per illam intendit, vt plurimum assequatur: quo fit vt multi casus occurrant, in quibus non expedit eas seruari, quia aliquid fieret contra aliam Legislatoris intentionem, & contra bonum publicum vel priuatum. Vniuersales enim Regulæ in rebus practicis patiuntur multas exceptiones. hæ exceptiones quia verbis legum comprehendere non poterant, relictae sunt iudicio prudentum, & vocantur *τὸ δίκαιον*, id est, æquum & bonum. Iudicium verò quo de illis iudicatur, vocatur *Gnome*, quod Latine benignam sententiam postumus nominare: hoc autem peti debet ex altiori consideratione, ob quam verba legis nō sunt seruanda. In legibus pœnalibus dicitur *συντοια*, id est, venia, vel pœnæ mitigatio. Exempli gratia, lex vniuersè præcipit, Qui occidit, occidatur. Tu tamen inuasus ab alio occidisti: Vir æquus, per *γνώσιον* iudicat verba legis hęc non esse seruanda, teque non esse morte puniendum: quod iudicium pendet ex alia consideratione, quàm præceptum legis illius. Virtus verò quæ in voluntate respondet huic iudicio, dicitur *ἐπιείκεια*. Vnde sicut *ἐπιείκεια* se habet ad iustitiam, ita *γνώσιον* se habet ad prudentiam. Est igitur pars potentialis Prudentiæ siue Prudentia ipsa, vt versatur circa æquum & bonum: sicut *ἐπιείκεια* est pars iustitiæ, & iustitiæ quædam, vt rectè Aristoteles cap. illo 10. docet; quod quomodo verum sit, dicitur infra cap. 47. Dub. 9.

Συντοια

Επιείκεια

DYBITATIO IV.

Quot & quibus modis peccatur contra Prudentiam.

D. Thomas' quest. 53. 54. 55.

Dico Primò generatim loquendo, omne peccatum est contra prudentiam. patet, quia omne peccatum est contra iudicium prudentiæ, sicut omne opus bonum est secundum iudicium Prudentiæ.

16
Omne peccatum est contra Prudentiam.

Aduerte tamen, non esse necessarium, vt sicut omne opus bonum sequitur ex iudicio prudenti, ita omne opus malum sequatur ex iudicio imprudenti; potest enim sequi ex iudicio indifferenti, quo aliquid iudicatur non quidem esse honestum, vel turpe, sed esse delectabile, vel molestum. Hoc enim iudicium sufficit vt voluntas possit illud opus velle, aut nolle, vt ostensum est 1. 2. quæst. 9. a. 1. dub. 4. & 5.

Non tamen ex imprudentia.

Dices, Omnis peccans est imprudens, imò & ignorans, teste Aristotele: ergo omne peccatum sequitur ex errore, vel ignorantia.

Resp. Negandam consequentiam. Dicitur imprudens, non quòd semper imprudenter iudicet, sed quia imprudenter (id est, contra prudentiæ dictamen) operatur. Dicitur ignorans, non quòd necesse sit vt ignoret rem esse turpem, vel noxiam salutem: sed quia vel ignorat, vel non satis considerat illam turpitudinem, quam si consideraret, vt par est, non faceret. Et quamuis fieri possit vt aliquis plenissimè rei turpitudinem considerans, eam nihilominus faciat, propter voluntatis libertatem, quæ sicut bonum honestum etiam clarè propositum non necessariò amplectitur, sed potest

17
Omnis peccans ignorans.

potest repudiare, ob molestiam annexam; ita obiectum turpe clarè propositum non necessariò repudiat, sed potest amplecti ob voluptatem annexam: tamen hoc rarissimè fit. Vnde vniuersè dici potest, omnem peccantem esse ignorantem.

18
Cōtra Prudentiam peccatur, excessu & defectu.

Dico Secundò, Si magis speciatim loquamur, dupliciter contra prudentiam peccatur, iuxta D. Th. per excessum, & per defectum. Probat, quia sicut obiecta aliarum virtutum consistunt in medio, ita etiam obiectum Prudentiæ: (idem enim est obiectum circa quod versatur Prudentia consultantdo, & iudicando, ac alia virtutes inclinando) ergo sicut contra alias virtutes potest peccari per excessum, & defectum; ita contra prudentiam.

19
Defectū, quatuor modis.

Dico Tertio, Per defectum contra prudentiam peccatur quadrupliciter, *præcipitatione, inconsideratione, inconstantia, & negligentia*. Probat, quia ea peccata sunt propriè contra prudentiam, quæ sunt contra regulas prudentiæ, quas ipsa in suis functionibus seruare debet; item quæ sunt contra functiones proprias prudentiæ: atqui hæc peccata sunt talia, ergo. Minor pater, Prima enim regula Prudentiæ est, vt priuquam opus aggrediaris, vel iudicium feras, deliberes de medijs, de modo & ordine exequendi, de cauendis impedimentis, &c. contra hanc regulam est *præcipitatio*, quæ proposito aliquo sine ita tim opus aggreditur, vel certè iudicat de medijs, & modo exequendi, omiſſa deliberatione. Secunda est, vt rem de qua iudicandū est, eiusq; circumstantias diligenter inspicias: contra hanc est *inconsideratio*, quæ iudicat, omiſſa diligenti inspectione. Tertia est, vt rebus deliberatis & rectè iudicatis inhæreas, neque te finas ob leues ratiunculas diuelli. contra hanc est *inconstantia*, qua sine vlla, vel certè sine iusta causa mutas sententiam. Quarta est, vt rem deliberatam & iudicatam, oportuno tempore mandes executioni. contra hanc est *negligentia*. Hæc tamen dupliciter potest considerari: Primò, vt est omiſſio diligentia requisita in ipſo opere externo, & sic non est directè contra prudentiam, sed contra virtutem, in cuius materia versatur; vt negligentia in orando, est contra Religionem; in soluendo debito, contra iustitiam. Secundò, vt est omiſſio diligentia requisita in actu intellectus excitantis & dirigentis voluntatem & vires externas ad executionem; & sic est contra prudentiam. *Præcipitatio* igitur est directè contra consilium: *inconsideratio* contra iudiciū: *inconstantia* contra iudicij firmitatem: *negligentia* cōtra rationis vigilantiam in exequendo. Est enim omiſſio actiū rationis, qui necessarij sunt vt opus suo tēpore fiat.

Præcipitatio.

Inconsideratio.

Inconstantia.

Negligentia.

20
Qualia sine peccata.

Notandum est Primò, *præcipitationem & inconsiderationem* non esse peccatum mortale, nisi ratione periculi alicuius peccati mortiferi, cui se homo exponit, præcipitanter vel inconsideratè iudicando vel agendo: quia sicuti in actibus prudentiæ non quaritur rectitudo propter ipsos actus, sed propter opus quod illis actibus est dirigendum; (quia in regula non quaritur rectitudo propter ipsam regulam, sed propter id quod regulæ est conformandum) ita prauitas imprudentiæ æstimanda est ex opere, quod inde sequitur.

Inconstantia numquam est peccatum mortale, nisi quis ex voto vel præcepto tenearum persistere in sententia, vel ob aliquam causam extrinsecam, vt ad vitandum scandalum, &c.

Idem dico de *negligentia*. hæc enim non est peccatum mortale; nisi negligas id, ad quod sub

peccato mortali teneris, vel ita sis animo remisso ad ea quæ salutis sunt, vt euidenti periculo aliquid tale negligendi te exponas.

Notandum Secundò, Ad prædicta peccata reduci alia quædam, quæ non sunt tam directè contra prudentiam, vt *obliuioſitatem, indocilitatem, & defectū ratiocinandi, ad præcipitationem: defectum intelligentiæ, cautele, & circumſpectionis, ad inconsiderationem*. ad eandem referri potest *imprudencia, & defectus solertiæ*: etſi D. Th. refert ad *inconstantiam, & negligentiam*. sed res est parui momenti.

Dico Quarto, Per excessum, vel potius quadam specie & imagine prudentiæ, peccatur contra Prudentiam sex modis, iuxta D. Th. *Prudentia carnis, aſtutia, dolo, fraude, sollicitudine reſporalium, & sollicitudine futurorum*. Prudentia carnis dicitur, quia quis viuunt secundum carnem: vt colligitur ex Apostolo ad Rom. 8. vbi opponit prudentiam carnis prudentiæ spiritus; & sapere secundum carnem, ei quod est sapere secundum spiritum. Nam finis prudentiæ carnis est viuere secundum carnem, sicut finis prudentiæ spiritus est viuere secundum spiritum. *Viuere autè secundum carnem* est sequi instinctus & motus naturæ corruptæ; seu, est facere opera carnis, quæ sunt fornicatio, immunditia, impudicitia, & cetera, quæ Apostolus recenset cap. 5. ad Galat. Itaque *prudentia carnis* est, quæ excogitat idonea media ad opera carnis cōplenda. Sicut *prudentia spiritus* est, quæ excogitat idonea media ad opera, seu fructus spiritus; de quibus Apostolus agit eodem capite. Sicut enim omnis virtus habet suam prudentiam, qua tamquæ regula in suis functionibus dirigatur, vt opus suū honestum reddat (quod est eius finis intrinsecus:) ita omne vitium habet suam quandam falsam prudentiam, qua dirigatur ad obtinendum bonum delectabile, quod est eius finis; hæc dicitur prudentia carnis.

Notandum autem est Primò, Sicut prudentia vera supponit, & includit appetitum honesti, sine quo appetitu nuda illa notitiā intellectus non habet rationem prudentiæ: ita prudentia carnis, quæ est falsa prudentia, supponit, & includit affectum operum carnis, sine quo affectu non dicitur prudentia carnis. Supponit quidem; quia iudicium omnis prudentiæ siue veræ, siue falsæ, plurimum pendet ex affectu. *qualis enim quisque est, ita iudicat*, vt Aristoteles ait, id est, quisque iudicat conuenienter suis affectibus. Includit verò; quia prudentia non significat qualemcumq; notitiā mediōrum, sed directam & ordinatam ad opus: itaq; includit affectum operis. Vnde Apostolus nomen prudentiæ seu *σφουδερως* vel *σπουδερως* passim vsurpat pro affectu alicuius boni honesti, aut delectabilis, mouente intellectum ad excogitationem mediōrum, quibus illud obtineatur: vel pro cogitatione intellectus, quæ ab effectu, seu intentione ad illud bonum ordinatur. Sic cap. 1. ad Rom. *sapere secundum carnem mors est; σφουδερως τὰ σάρκα*, id est, habere affectum & cogitationes intentas ad opera carnis. Simili modo accipit, cum ait: *Prudentia spiritus vita, & pax*. Et ad Philipp. 2. *Hoc enim sentite in vobis, quod & in Christo Iesu*. Græcè, *ὅμοσφουδερως ὁ ἰησους*, id est, talis sit in vobis affectus, vel talis cogitatio, ex affectu procedens.

Notandum Secundò, Prudentiam carnis imitari veram prudentiam; quia sicut hæc quarit, & inuenit media verè idonea ad finem honestum; ita illa quarit, & inuenit media verè idonea ad finem delectabilem.

21
Prudentia imagine peccatur sex modis. Prudentia carnis.

Viuere secundum carnem.

22
Prudentia supponit affectum finis alicuius.

23

Prudentia
carnis imi-
tatur ve-
ram pru-
dentiam.

delectabilem, ad honores, &c. Vnde non est necessarium in iudicio huius prudentiæ esse errorem, seu falsitatem; quia non est necesse vt media non sint idonea ad finem, vel vt iudicet illa esse absolutè bona: sed satis est si iudicet esse conuenientia ad finem propositum, ad quem verè idonea sunt. Potest tamen tale iudicium dici practicè falsum, quia est causa prauæ electionis; siue quia non est consentaneum appetitui recto.

Notandum Tertio, Prudentiam carnis non esse peccatum, nisi ratione affectus prauis, cui subest. Vnde si hic sit peccatum mortale, erit peccatum mortale; si veniale, erit veniale, vt patet ex dictis 1. 2. q. 17. a. vlt. Consilium enim & iudicium sunt actus imperati ab intentione. Vnde accipiunt suam bonitatem vel prauitatem ab intentione.

24
Astutia
quid.

Astutia generatim, est ratio aliquid agendi modo occulto. Dicuntur enim astuti in contractibus & negotijs, qui norunt modos agendi non passim obuios, quibus vel alios decipiunt, vel cauent ne decipiantur. Videtur ab Aristotele vocari *δολος* (*solertiam* quidam interpretantur) quam ipse etiam in malis ponit, vt patet lib. 1. magnorum Moralium c. vlt. vbi dicitur *omnem prudentem esse δολον*, i. astutum vel solertem, sed non contra: quia malus etiam *δολος*, solers est, sicut Mentor qui videbatur quidam *δολος*, (*solers*) non tamen erat prudens: itaq; astutia generatim accepta, est quid communius quam prudentia. Verùm hic accipitur magis speciatim, nempe pro notitia prauorum mediolorum ad fallendum idoneorum, cum affectu exequendi coniuncto. Hoc modo accipit D. Augustinus lib. 4. cõtra Iulianum cap. 3. cum ait, *omnibus virtutibus quadam vitia esse similia, sicut astutia Prudentiæ similis est, quæ tamen est vitium*. Et Apostolus 2. ad Corinth. 4. *Non ambulantes in astutia*, Græcè *ἐν πρῶπιᾳ*, quo nomine propriè significatur hæc vitiosa astutia: quia astuti omnia tentant, in omnem partem se vertunt, vt rem conficiant. Continet artem simulandi & dissimulandi. Habet locum in ijs functionibus quæ proximum respiciunt, nemo enim sibi ipse aliquid occultat, vel in modo agendi sibi aliquid occultum optat; sed tantum proximo.

Videtur hæc astutia species quædam prudentiæ carnis. Hi enim maximè videntur prudentes secundum carnem, qui modos norunt occultos obtinendi temporalia, fallendo alios.

Quale pec-
catum.

Est peccatum mortale vel veniale, pro ratione affectus cui subest, & nocuenti quod proximo sequitur: si enim expressè vel implicite graue nocumentum intendas, erit peccatum mortiferum: sicut mendacium perniciosum. Item si graue malum sequatur, idque aduerteris vel facile aduertere potueris: tunc enim est intentio tacita, seu interpretatiua. Si autem nullum sit nocumentum, vel modicum, erit veniale: sicut mendacium officiosum, & iocosum. Vide Caietanum in Summa, verbo *Astutia*.

25
Dolus.

Dolus est astutiæ executio, siue verbis, siue factis: est enim hoc nomen generale. Tantum habet locum erga proximum, & potissimum in materia Iustitiæ, vt in contractibus & distributionibus. Duobus modis, secundum Iurisperitos, dolus venit in contractum. Primò, dando causam contractui. Dicitur autem dare causam contractui, quando si dolus abfuisset, alter nullo modo voluisset contrahere. Secundò, non dando causam;

Dolus ve-
nit in con-
tractum
dupliciter.

sed solum incidendo in contractum: vt quando contractus fuisset quidem initus, sed non eo pretio, verùm maiori aut minori. Verùm autem & quando dolus contractum vel aliam dispositionem irritam reddat, & quando non, dicemus infra Lib. 2. cap. 17. Dubit. 5.

Porrò ignorantia Iuris, etsi crassa sit, semper excusatur à dolo, & consequenter à pœna legis, quando ad eam incurrendam lex requirit dolum seu præsumptionem: quia ignorantia crassa dolum non est.

Nec obstat quòd culpa lata dicatur æquiparari dolo; hoc enim solum est verum quando lex non requirit dolum, præsumptionem, aut scientiam; sed simpliciter loquitur: & in actionibus descendentibus ex contractu, vel quasi contractu; vt notat Siluester verbo *Culpa*. q. 3. & 11. ex Bartolo, Cyno, & alijs.

Fraus est executio astutiæ per facta, vt cum mensura est minor iusto, cum moneta est adulterina, vnde est quid contractus & minus commune quam dolus. Itaque dolus & fraus se habent ad astutiam, sicut pactiones & actiones iustæ ad Prudentiam. Sicut enim hæc dirigitur iudicio & regulis prudentiæ; ita illa iudicio & regulis astutiæ. Quare hi modi agendi contra prudentiam non sunt distincti ab astutia, sed executiones tantum, seu actus externi astutiæ. De his duobus dici solet, *Fraus & dolus nemini debet patrocinari*. Habetur cap. Ex tenore. 16. de Rescriptis. Item: *Fraudem non fieri ei, qui scit & consentit*, L. Nemo. 7. de Regulis iuris.

Dicitur etiam fraus fieri vel contra legem, vel ipsi legi. Contra legem, quando fit contra id quod lege præcipitur vel vetatur, absque colore & artificio, quo violatio illa tegatur. Legi verò, quando artificio quodam ita agitur contra mentem legis, vt videamur illi non repugnare. hoc autem fit potissimum tribus modis, vel iuxta Silu. v. *Fraus* quatuor. Primò, supponendo personam pro persona. vt si coniunx volens donationem facere coniugi, (quod non potest per leges) supponat aliam personam cui donet, cum onere transferendi in coniugem. Si tutor volens emere rem pupilli, (quod per leges non potest) interponat aliam personam quæ emat. Secundò, supponendo rem pro re. vt si filiofamilias volens dare mutuum, loco mutui des triticum vendendū, vt pretio fruatur, nimirum vt hac arte eludas vim L. 1. 7. de Senatusconsult. Macedon. vbi statuitur vt filius familias ex mutuo non teneatur. Tertio, cõtractum pro contractu. vt si vxor in speciem vendat viro, quod intendit donare. Si beneficiarius specie mutui accepti, vel etiam gratitudinis, soluat centum aureos ei à quo beneficium accepit. Si mulier, quæ fideiubere non potest, (per L. 2. 7. ad SC. Velleianum) faciat se principalem debetricem. Qui his & similibus modis agunt, dicuntur facere fraudem legi, vel in fraudem legis, & non excusantur coram Deo à prauaricatione legis, etsi coram hominibus videantur legem seruare.

Solicitudo temporalium est nimia mentis occupatio in illis conquirendis vel conseruandis, proueniens ex in ordinato habendi amore, vel amittendi timore. Itaque tria in hoc vitio includuntur: primum est, nimius affectus ad bona temporalia; secundum, timor & anxietas ad quædam, ne vel conatus nostri in ijs corradendis non satis benè

28
Solicitudo
temporalium.

benè succedant, vel damnum aliquod interueniat: tertium, nimia occupatio mentis in illis cogitandis & tractandis.

Solicitudo futurorum. *Solicitudo futurorum* est nimia animi occupatio circa futura, maximè vt vitæ necessaria habeantur, coniuncta cum anxietate & parua fiducia diuinæ prouidentiae. vt cum quis plùs quàm par est sollicitus est de victu, vestitu, alijsque rebus necessarijs, in futurum annum, mensem, vel diem, est species sollicitudinis temporalium.

Hæ sollicitudines, si modum iustum excedant, maximè sunt noxiæ salutis. Primò, quia includunt cupiditatem rerum temporalium, quam Apostolus 1. ad Timoth. 6. vocat *radicem omnium malorum*. Radix, inquit, omnium malorum est cupiditas, quam quidam appetentes errauerunt a fide, & in se ruerunt se doloribus multis, de qua infra lib. 2. c. 47. Secundo, quia impediunt animum à seria cogitatione rerum ad salutem pertinentium: quo nihil potest esse magis perniciosum. bona enim spiritalia nisi attentè & crebrò cogitètur, non cognoscitur eorum dignitas & pulchritudo: quod autem non cognoscitur, non æstimatur; quod non æstimatur, non amatur, non queritur, facile negligitur & contemnitur. Pari modo, peccatorum malignitas, & damna immensa, nisi attentè consideratione, non cognoscuntur; quo fit vt etiam non horreantur, nec vitentur vt par est. Et sanè, si quis diligenter aduertat animum, deprehendet omnes ferè lapsus & peccata hominum ex defectu considerationis prouenire, vt merito dixerit Aristoteles, *omnem peccatèrem esse quodammodo ignorantem*. Nam omnes, vel ferè omnes idèò peccant, quòd malitiam peccati, & pœnam ipsi debitam, vel non considerent, vel non satis considerent; quantum videlicet in tali articulo conueniret.

Hinc Scriptura vocat peccatores stultos, fatuos, insensatos, insipientes. Non tamè hinc inferas, omne peccatum esse ex ignorantia, hoc enim postulat vt nesciatur esse peccatum. Tertio, quia bonas inspirationes impediunt, ne fructu pariant. Vnde Matth. 13. dicitur, sollicitudines seculi, tamquam spinas quasdam, semen verbi diuini suffocare. Itaque cum huius in considerando defectus causa sit, maxima ex parte, temporalium sollicitudo, perspicuum est illam esse valdè perniciosam, & vitandam. Vnde Dominus multis rationibus conatur eam nobis eximere, Matth. 6. *Ideo, inquit, dico vobis, ne solliciti sitis animæ vestræ quid manducetis, neque corpori vestro quid induamini*. idque confirmat Primò, quia qui animam dedit, quæ longè est præstantior quàm esca, dabit etiam escam: & qui corpus dedit, dabit vestimentum. Secundo, Si Deus, qui est Pater vester, pascit aues cali, quæ neque serunt, neque metunt, neque congregant in horrea; quantò magis pascet vos suos filios? Tertio, Si puerissime vestit lilia & fœ-

num agri, quomodo patietur vobis vestes necessarias deesse? Ex his concludit, rursus repetens quod antè dixerat: *Nolite ergo solliciti esse dicentes, Quid manducabimus, aut quid bibemus, aut quo operiemur?*

Deinde addit nouas rationes. Prima est, quòd Gentium sit, diuinam prouidentiam & paternam Dei curam ignorantium, hæc anxie inquirere. Secunda, quòd Pater noster cælestis sciat nos his omnibus indigere: ac proinde, si ante omnia queramus regnum Dei, & iustitiam eius, (quod ipse à nobis requirit) hæc omnia tamquam vilia & parui momenti nobis adiicienda; sicut in emptione rerum pretiosarum, vilia quadam mansissa loco adijci solent. Tertia, quòd craftinus dies, cum præfens fuerit, sollicitus erit sibi ipsi, sufficere enim diei suam malitiam, id est afflictionem & sollicitudinem ipsi congruentem; nec oportere eam ex futuris diebus accersere & præcipere.

Ex his colligas quanti hæc res sit momenti, vide Chrysof. Hom. 22. in Math. Eandem vetat Luca 21. *Attendite ne forte grauentur corpora vestra in crapula, & ebrietate, & curis huius vitæ, & superueniat in vos repentina illa dies*. Omitto alia Scripturæ loca plurima.

Petes, An ergo sit peccatum mortiferum.

Resp. Non semper esse peccatum mortiferum; sed tunc solum, quando quis propter temporalia re ipsa violat, vel paratus est violare aliquod præceptum in re graui, omittendo, vel committendo: aliàs solum est veniale, tamen ob causam supra dictam summopere cauenda. vide D. Thomam artic. 6. quæst. 55.

Aduerte tamen, moderatam sollicitudinem temporalium & futurorum non vetari, sed commendari. Proverb. 6. *Vade ad formicam, o piger, & considera vias eius, & discite sapientiam: quæ cum non habeat ducem, nec præceptorem, nec Principem, parat in æstate cibum sibi, & congregat in messe quod comedat*. Proverb. 10. *Qui congregat in messe, filius sapiens est; qui autem steruit æstate, filius confusoris*.

Ratio est, quia non vult Dominus vt omnia vitæ huic necessaria homini sponte, absque vlla cura ipsius & sollicitudine, proueniant; id enim ipsi esset occasio otij & desidiae, quæ maximorum malorum est origo, & meritò puluinar diaboli esse dicitur: sed vult ab eo laborem & sollicitudinem adhiberi; vt hoc exercitio occupatus auocetur à libidinibus, alijsque peccatis, quæ otium parit. Verùm hæc sollicitudo debet esse moderata, & commensata rebus quibus impenditur; vt non sit nimis anxia, quali Deo non essemus cure: nec maior tribuatur corpori quàm spiritui; rebus temporalibus quàm æternis; humanis quàm diuinis, vel saltem ne hæc præ illis negligantur.

Hæc de Prudentia sufficiant.

LIBER

29
Est vna ad
perniciosa
ob tres
causas.

30
Prohibetur
in Scriptu-
ris.

31
Quale
peccatum.